

هیئتهای مذهبی به روایت تصویر

محرم و عاشورا هنگامه پیمان بستن مکرر اهل ایمان با قافله سالار عشق و ایمان است. شوریده‌گی و عاشقی در ماه محرم قدمتی دیرینه دارد. ناله‌های آل‌الله در روزی واقعه را می‌توان نخستین مرثیه‌های سروده شده در رثای شهدای کربلا محسوب کرد و از آن روز تاکنون شعله سوزان یاد و نام حزن‌انگیز حماسه‌سازان کربلا در کالبد زمان جاری است و مظلومان و ستم‌دیدگان را به قیام بر علیه ظلم و ستم فرامی‌خواند. اهتمام اهل بیت(ع) و امامان بزرگوار بر زنده نگه داشتن یاد شهدای کربلا، یادآوری شهادت دلیرانه سیدالشهدا(ع) و اصحاب با وفای او را تبدیل به سنتی جاودانه نمود و پیام عاشورا را از این طریق در تاریخ تداوم بخشید. زنده نگه داشتن یاد شهدا که با اقامه عزا در ایامی خاص از سال صورت می‌گرفت در گذر زمان به شکل طبیعی ساز و کارها و ساختارهای خاصی را به وجود آورد که در شکلهای گوناگون نظاره‌گر آنها هستیم. سیاهپوشی در ایام محرم و صفر، سینه‌زنی، بختن نذری و اطعام عزاداران، سقایت از عزاداران، تجهیز شهر به شبکه آبرسانی در فصول گرم سال به یاد لحظات عطش اهل بیت(ع)، به راه انداختن دسته‌های عزا با عَلم و کُتل و پرچم و... برپایی مراسم تعزیه، تأسیس اماکنی به نام حسینیه، زینیه، تکیه و... برای تجمع عزاداران، برپایی مجالس سالانه روضه در منازل و ایجاد هیئتهای مذهبی و... نمونه‌هایی از آداب و رسوم و ساختارهایی است که به نحوی خودجوش و کاملاً مردمی در گذر زمان توسط محبان اهل بیت(ع) به وجود آمده و تداوم پاسداشت رشادتها و جانبازیهای قهرمانان عاشورای سال ۶۱ هجری قمری را میسور داشته است.

در میان ساختارهای مرتبط با حماسه محرم، هیئتهای مذهبی یکی از مهم‌ترین ارکان عزاداری و گسترش دانش دینی در بین مردم محسوب می‌شود که به عزادارای جنبه‌ای عمومی و اجتماعی می‌بخشد. این نهاد مدنی یکی از مردمی‌ترین تشکلهای موجود در جهان می‌باشد که بدون کمک دولتها و در پاره‌ای مواقع علی‌رغم مخالفت و خشونت حکومتها به وجود آمده و به حیات خود ادامه می‌دهند. اقامه عزا، تعظیم شعایر دینی، تعمیق دانش دینی و تقویت حافظه تاریخی جامعه شیعه اصلی‌ترین رسالت این نهادهای

خودجوش به حساب می‌آید که موفق به سازماندهی، اداره و هدایت گسترده‌ترین و عظیم‌ترین تجمعات دینی و مذهبی در جهان شده‌اند.

تشکیل این نهادهای مردمی و خودجوش بسیار ساده و بی‌تکلف است. مؤمنان و محبان اهل بیت (ع) بر اساس تکلیف دینی و با توجه به موقعیت سنی، سکونتی، محلی یا شغلی خود اقدام به تأسیس مجامعی می‌کنند که موسوم به «هیئت» می‌باشد. نگاهی به اسامی برخی از هیئتهای مذهبی تنوع موجود در بین آنها را به خوبی آشکار می‌سازد: هیئت نوجوانان قنات‌آباد، هیئت زنجانیهای مقیم تهران، هیئت جان‌نثاران حسینی صنف بزاز، هیئت کفاشها، حسینیه تهرانیهای مشهد، و...

جلسات هیئتهای مذهبی در منازل، مساجد، حسینیه‌ها، تکایا و محلات تشکیل می‌شود و غیر از ایام خاص نظیر ماه محرم، معمولاً به صورت هفتگی جلسات خود را تشکیل می‌دهند. در انتخاب روز برپایی جلسه نیز هیئتها با توجه به میل و سلیقه و با تکیه بر مستندات دینی و تاریخی روز خاصی را انتخاب می‌نمایند. شبهای دوشنبه، سه‌شنبه، جمعه و روز جمعه اوقاتی است که جلسات هیئتها منعقد می‌گردد. تعلیم قرآن، آموزش احکام، وعظ و سخنرانی، خواندن روضه، سفرهای زیارتی، خواندن زیارتها و ادعیه نظیر دعای توسل، کمیل، ندبه، زیارت عاشورا و... اموری است که در هیئت‌ارواح دارد و باعث تعمیق دانش دینی و روابط اجتماعی افراد می‌گردد. در سایه این تجمع دینی، کمک به مستمندان، مشارکت در امور خیر، اطلاع از احوالات یکدیگر و شرکت در امور مهم اجتماعی و سیاسی که در اغلب هیئتها رواج دارد این نهاد را به نهادی مدنی و مردمی تبدیل می‌نماید که بی‌هیچ مانعی به عمق زندگی مردم نفوذ می‌کند.

به دست آوردن تاریخ تأسیس نخستین هیئتهای مذهبی نیاز به فرصت و اطلاعات دقیقی دارد که در این مختصر میسر نمی‌شود. اما می‌توان نخستین تجمعات شیعی در رثای اهل بیت (ع) را در همان قرون اولیه اسلامی پایه و مایه اولین هیئتهای مذهبی به حساب آورد. در اقلیت بودن شیعیان و فشارهای رایج برضد آنان باعث شده بود جلسات مذهبی آنان در منازل و در خفا تشکیل شود. حضور علنی دسته‌های عزادار در محرم ۲۵۳ قمری در بغداد که به دستور معزالدوله آل‌بویه صورت گرفت^۱ حکایت از وجود تشکلهای مذهبی در بین شیعیان داشت. گزارشهای منابع داخلی و سیاحان خارجی از وضعیت فرهنگی ایران عصر صفوی افشاری و زندیه نیز حاکی از برپایی مراسم روضه و عزاداری توسط دسته‌های مختلف مردم است.^۲

۱. ابن اثیر. الکامل فی التاریخ. بیروت، دارالکتب العربی، ج ۷، ص ۷، ابوالفرج بن‌الجوزی، المستطعم. به کوشش محمد عبدالقادر عطا، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۹۹۲، ج ۱۴، ص ۱۵۰.
 ۲. «محرم به روایت تصویر»، فصلنامه تاریخ معاصر ایران، س ۶، ش ۲۱ و ۲۲، صص ۵۰۵، ۵۰۶.

با به قدرت رسیدن قاجاریه و اهتمام مردم و حکومتگران در برپایی عزاداری خامس آل(ع) تجمعه‌های مذهبی گسترش یافت. پایتخت شدن تهران در عصر قاجاریه به عزاداری در این قریه خوش آب و هوا شکوه و رنگ و بویی دیگر داد. در دوره فتحعلی‌شاه بر شکوه عزاداری و تعزیه افزوده شد و تکیه‌های ثابت برپا گردید. در دوره محمدشاه نیز به علت علاقه شاه و حاج میرزا آقاسی مراسم عزاداری رونق گرفت و ساختن تکایا گسترش یافت. تا قبل از ساخته شدن تکیه دولت، معتبرترین و بزرگ‌ترین تکیه در تهران که عزاداریهای دولتی در آن برپا می‌شد تکیه حاج میرزا آقاسی یا تکیه عباس‌آباد بود.^۳

در سال ۱۲۶۸، چهار سال پس از آغاز سلطنت ناصرالدین شاه تهران با جمعیتی حدود ۱۵۵.۷۳۶ نفر جمعیت دارای ۵۴ تکیه، ۱۰۷ مسجد و ۵ امامزاده بود که در ایام عزاداری مردم و هیئتهای مذهبی در آنها تجمع کرده و به عزاداری می‌پرداختند.^۴ این آمار شامل تکایای سیار و روضه‌خوانیهای منازل نمی‌شود. دوره خشونت‌بار حاکمیت پهلوی اول لطمات فراوانی بر هیئتهای مذهبی وارد نمود، اما نتوانست این نهاد مردمی را از بین ببرد. احیای شبکه گسترده هیئتهای دینی پس از شهریور بیست و در پی سقوط رضاخان در شرایطی که فضای بین‌المللی و اوضاع داخلی ایران دستخوش تغییرات اساسی شده بود صفحه جدیدی را در تاریخ هیئتهای مذهبی گشود. خاطرات تلخ دوره رضاشاهی و تهاجم فرهنگی گسترده جریانات غربگرا و مارکسیستی باعث فعال‌تر شدن هیئتها شد و حضور جدی آنها را در حوادث و تحولات سیاسی باعث گردید. حضور چشمگیر هیئتهای مذهبی در وقایع ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ و انقلاب اسلامی خود عاملی شد برای گسترش انقلاب در تمامی نقاط کشور که در نهایت سقوط رژیم پهلوی را به ارمغان آورد.

اکنون در آستانه محرم ۱۴۲۵ قمری و به منظور آشنایی بیشتر با هیئتهای مذهبی تلاش داریم که ضمن ارائه تاریخچه‌ای مختصر از هیئتهای قدیمی کشور، از منظر تصویرنگاهی به تکاپوی این نهادهای دینی و مدنی داشته باشیم. بدیهی است موفقیت در این راه در گرو همکاری مردم عاشق و مسئولین هیئتهای مذهبی است که چشم انتظار لطف آنها می‌باشیم. در این شماره به معرفی هیئتهای «جان‌نثاران حسینی صنف بزاز بازار تهران»، «هیئت نارات‌الحسین» و حسینیه تهرانیهای مشهد می‌پردازیم.

۳. م. حسن بیگی. تهران قدیم. ص ۳۱۷.

۴. سیروس سعدوندیان، منصوره اتحادیه. آمار دارالخلافة تهران. تهران، نشر تاریخ، ۱۳۶۸. صص ۴۸، ۱۲۴، ۱۷۲، ۲۵۶، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۴۶.

هیئت جان‌نثاران حسینی صنف بزاز بازار تهران

هیئت جان‌نثاران حسینی صنف بزاز بازار تهران در زمره قدیمی‌ترین هیئت‌های شهر تهران است که تاریخ رسمی فعالیت آن ۱۳۰۰ قمری می‌باشد. البته برخی از اعضا مدعی هستند که تأسیس هیئت در ۱۲۹۵ یا ۱۲۹۶ قمری صورت گرفته و در ۱۳۰۰ قمری گسترش و رسمیت یافته است. مؤسسان هیئت عبارت بودند از: حاج عبدالخالق بزاز تهرانی، حاج شعبانعلی، حاج میرزا آقاجریری، حاج میرزا علی حریری، حاج شیخ احمد بکایی (ناظم)، حاج محمدتقی بنکداری، مشهدی محمد، حاج کربلایی عبدالعظیم، حاج علی سرپولکی،^۵ و....

افراد فوق‌الذکر عمدتاً از تجار صنف بزاز بازار تهران بوده و در کنار فعالیتهای اقتصادی خود هیئتی مخصوص صنف خود تأسیس نموده بودند. جلسات هیئت در طول حیات آن تاکنون غیر از ایام محرم به صورت هفتگی و در شبهای دوشنبه برگزار می‌شود. محل برپایی جلسات هیئت نیز از زمان تأسیس تا ۱۳۵۸ شمسی در ایام محرم در مسجد آقامیرزا موسی در بازار تهران و سپس تا ۱۳۶۵ شمسی در مسجد سید عزیزالله برپا می‌شد. با احداث حسینیه بزازها در ۱۳۶۵ جلسات هیئت در ماه محرم در آنجا برگزار می‌شود. در دیگر ایام سال جلسات به صورت دوره‌ای در شبهای دوشنبه در منزل اعضا منعقد می‌گردد.

وعاظ معروفی که در این هیئت سخنرانی می‌کردند عبارت بودند از: حاج مقدس، مرحوم سدهی، حاج آقا صدرا ار اکی، حاج اشرف کاشی، شیخ باقر نهاوندی، شیخ شترداران، شیخ علی‌اکبر ترک‌تبریزی و....

مداحان معروفی نیز که در این هیئت به نوحه‌سرایی می‌پرداختند عبارت بودند از: حاج محمد علامه، حاج حسن دولابی، حاج رحمت‌الله حاجیان، حاج حسین سربی، حاج مرشد اسماعیل و....

با ممنوعیت فعالیت هیئت‌های مذهبی در دوره رضاشاه و سختگیریهای مأمورین نظمیتهای هیئت به طور غیرعلنی و به صورت شبانه آغاز و نزدیک صبح با خروج تدریجی اعضا به اتمام می‌رسید. به علت ممنوع بودن برپایی مجالس عزادار آن عصر اعضای هیئت از نصب پرچم خودداری کرده و با گماردن فردی بلندقد از اعضای هیئت بر سر محله‌ای که جلسه هیئت در آن برقرار می‌شد دیگر اعضا به محل برپایی هیئت هدایت می‌شدند. فضای حاکم بر سخنرانی، موعظه، روضه و مداحی هیئت بزازها کاملاً سنتی بوده و به سبک قدیمی رایج در هیئت که توسط فردی به نام حاج مرزوق

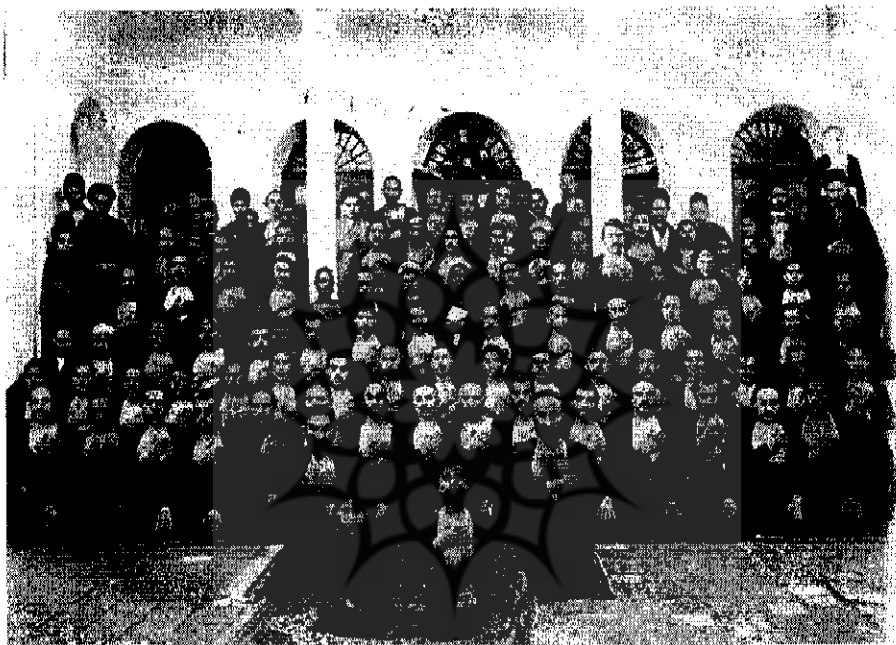
۵. اساسنامه هیئت جان‌نثاران حسینی صنف بزاز بازار تهران

تعلیم داده شده بود وفادار می‌باشند. لازم به ذکر است که حاج مرزوق طلبه‌ای عرب‌زبان از اهالی کربلا بود که در ۱۲۴۷ شمسی / ۱۲۸۴ قمری توسط حاج احمد بکایی (ناظم) به ایران آورده شد. در ایام محرم و شروع فعالیت هیئت، حاج مرزوق نظمی خاص و ساده به سینه‌زنی هیئت بزاها داد. وی معتقد بود که نوحه‌خوانی می‌بایست معنا داشته باشد، باوقار و سنگین باشد و موجب تخفیف جایگاه ائمه (ع) نگردد. در دهه محرم و به ویژه در روز تاسوعا و عاشورا قبل از سخنرانی و خروج دسته به سمت بازار، نمایی از وقایع عاشورای ۶۱ هجری به نمایش گذاشته می‌شد تا مستمعین و حضار با آمادگی به استقبال روضه، سخنرانی و سینه‌زنی بروند. در روز ششم محرم مراسم عروسی حضرت قاسم بن حسن (ع) برپا می‌شد. در روز هفتم و هشتم شهادت حضرت قاسم بن حسن (ع) و علی اکبر (ع)، در روز نهم یا تاسوعا شهادت حضرت ابوالفضل (ع)، در روز دهم (عاشورا) صحنه‌هایی از واقعه کربلا و شهادت سیدالشهدا، در روز یازدهم به اسارت رفتن اهل بیت (ع) و در روز دوازدهم صحنه حمل و دفن پیکر شهدا توسط قبیله بنی‌اسد برپا می‌گردید.

اداره و انتظام جلسات عزاداری در هیئتها به عهده ناظم جلسه است و افراد با تأسی به او سینه‌زنی را آغاز و به انجام می‌رسانند. این سمت در هیئت بزاها در خانواده بکایی که معروف به ناظم می‌باشند متمرکز شده است. حاج احمد بکایی (ناظم)، حاج محمود بکایی (ناظم) و حاج احمد بکایی (ناظم) تاکنون این وظیفه را برعهده داشته‌اند.^۶

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

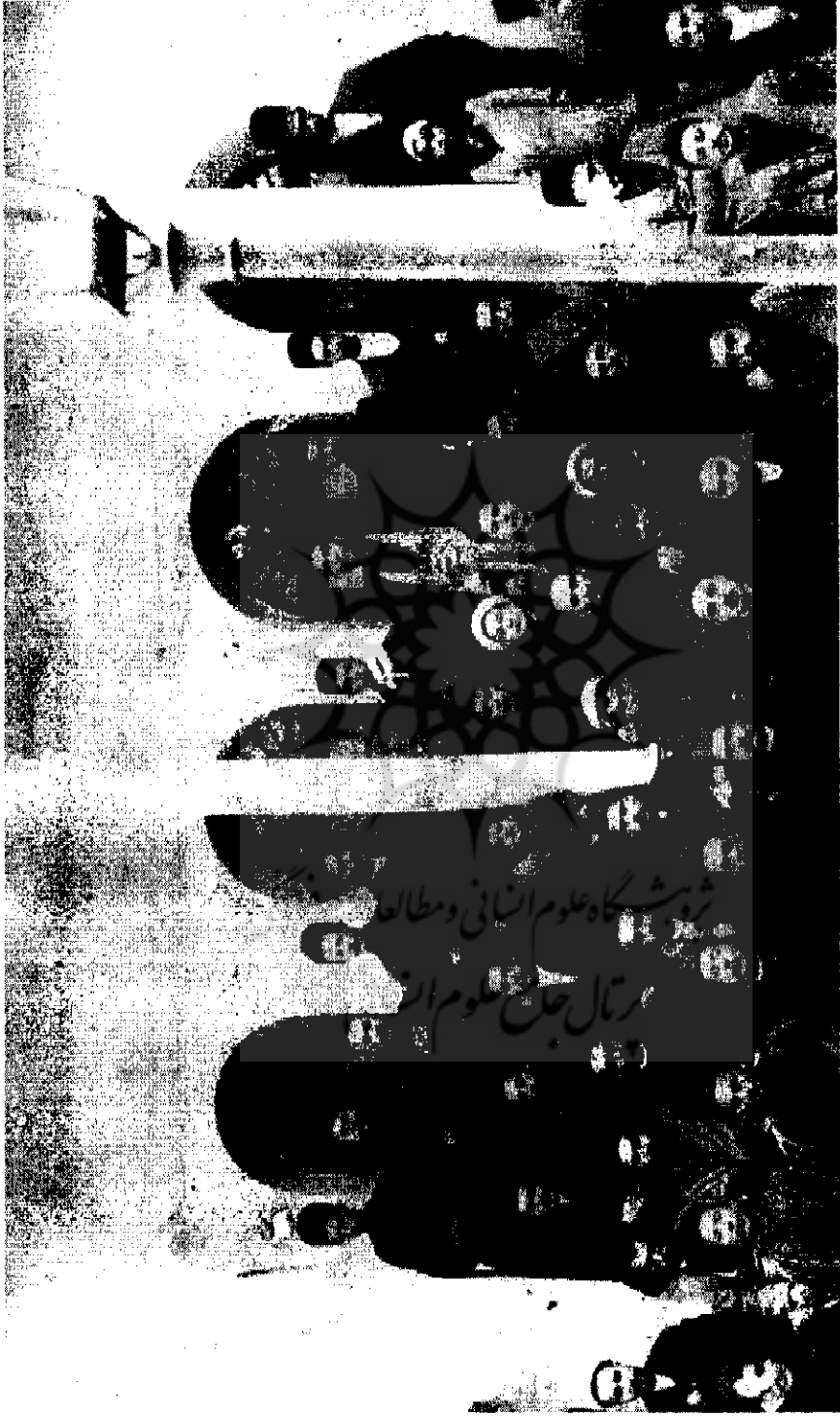
۶. اطلاعات و عکسهای مربوط به هیئت بزاها با همکاری حاج حسین جان‌نثار و حاج محمدحسین حاجیان در اختیار نگارنده قرار گرفت. شناسایی عکسها نیز توسط حاج محمدحسین حاجیان میسر شد.

پرونده گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتاب جامع علوم انسانی

عکس دسته جمعی عزاداران هیئت جان نثاران حسینی صنف بزاز تهران در منزلی در بازار چهل تن به تاریخ ۱۲۵۷ شمسی؛ ردیف جلو: حاج احمد بکایی (ناظم)، حاج شعبانعلی، ردیف دوم: نفر هفتم حاج محمد اسماعیل بزاز (حاجیان)، نفر نهم حاج محمد ابراهیم بزاز (حاجیان)، ردیف چهارم: نفر هشتم حاج حیدرعلی بزاز (حاجیان)، نفر نهم حاج مرزوق

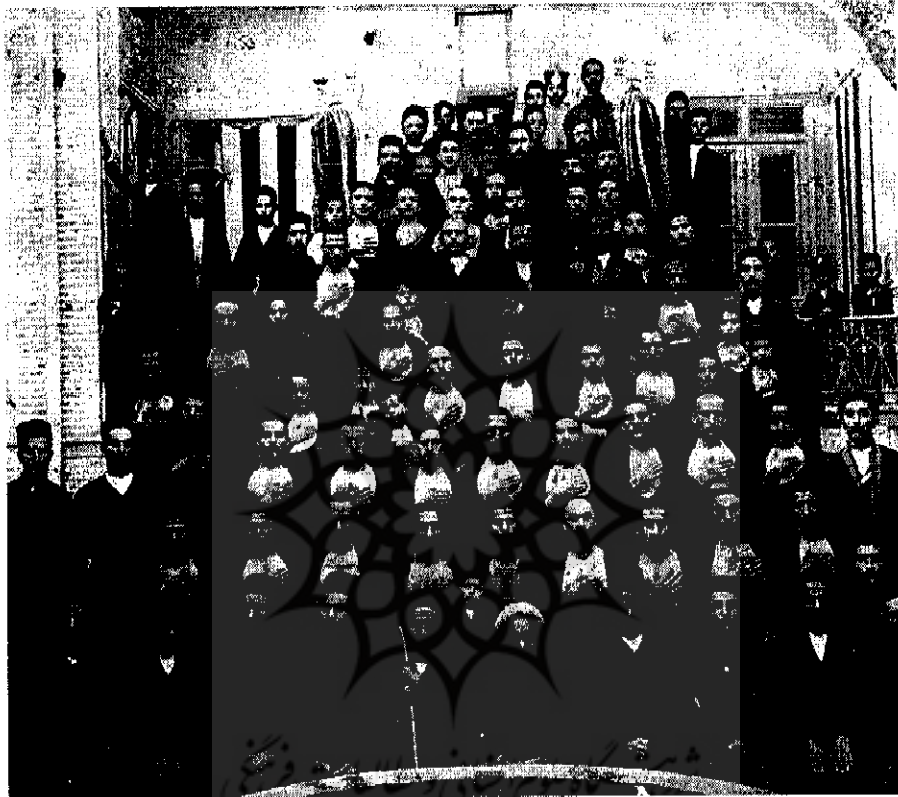
اعضای هیئت جان‌ناران حسینی صنف بزاز بازار تهران در روز عید غدیر ۱۲۵۷ شمسی / ۱۲۹۵ قمری: ردفب اول از راست: ۲. حاج محمداسماعیل بزاز، ۵. حاج حسن اخوان ردفب دوم از راست: ۲. حاج حیدرعلی، ۳. حاج مرزوقی، ۴. عبدالحسین بزاز (حاجیان)، ۵. حاج احمد ناظم، ۸. حاج میرزا ابوالقاسم حاج عبدالملی، ۹. حاج محمدابراهیم بزاز (حاجیان)

نمادى از اعضاى هيت چنانقاران حسنى صف پراز بازار تهران در عيد غدیر ۱۷۸۴ شمسی: ردیف اول از راست: ۱. حاج عبدالکريم حاجيان ۲. حاج محمد حاجيان ۳. حاج محمداسماعيل حاجيان ۴. حاج حيدرعلى حاجيان ۵. حاج ميرزا على حاجيان ۶. حاج ميرزا ابراهيم حاجيان، ردیف دوم از راست: ۱. حاج حسن ديزانى ۲. حاج حسين ديزانى ۳. حاج کر بلايى کاظم ديزانى ۴. شهيدى حسينيلى پاچنارى (چيت ساز)

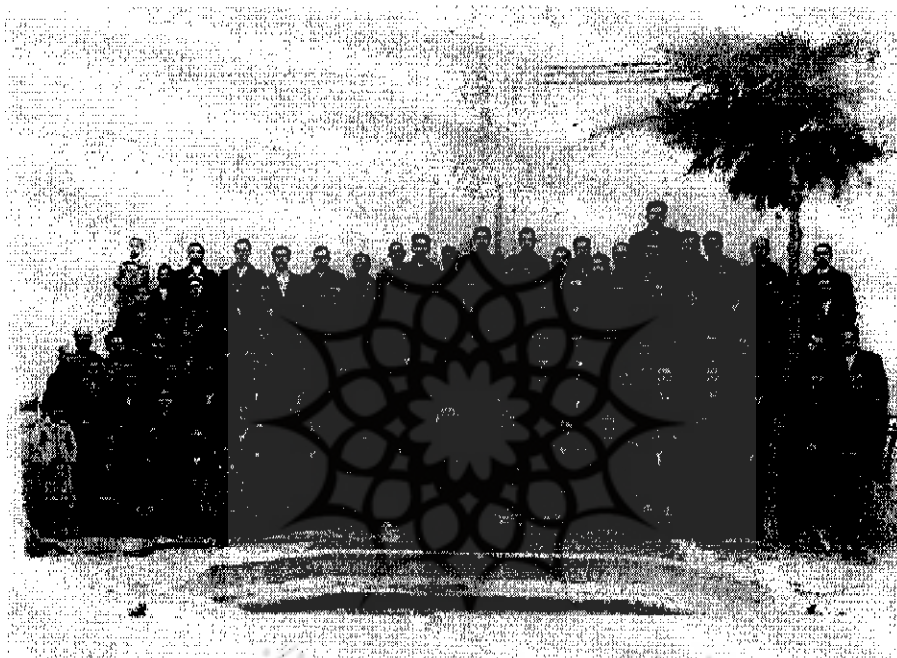
عده‌ای از اعضای هیئت جان‌ناران حسینی صنف یواز تهران در سال ۱۲۵۸ شمسی؛
ردیف بالا: نفر دوم حاج شیخ حسین معین‌العلما معروف به شیخ شیپور از وعاظ عصر قاجار
متوفی در ۱۳۳۳ قمری، نفر پنجم حاج شعبانعلی

عکس اعضای هیئت جاننثاران حسینی صنف بزاز بازار تهران با لباس عزاداری در ۱۲۷۳ شمسی؛
ردیف دوم نشسته نفر چهارم حاج محمداسماعیل حاجیان، نفر ششم حاج شعبانعلی، ردیف پنجم
ایستاده: نفر چهارم وسط حاج مرزوق، ردیف بالا سمت چپ کتل، حاج حیدرعلی حاجیان

عده‌ای از اعضای هیئت آذربایقی مقیم تهران به همراه چند تن از اعضای هیئت یازها

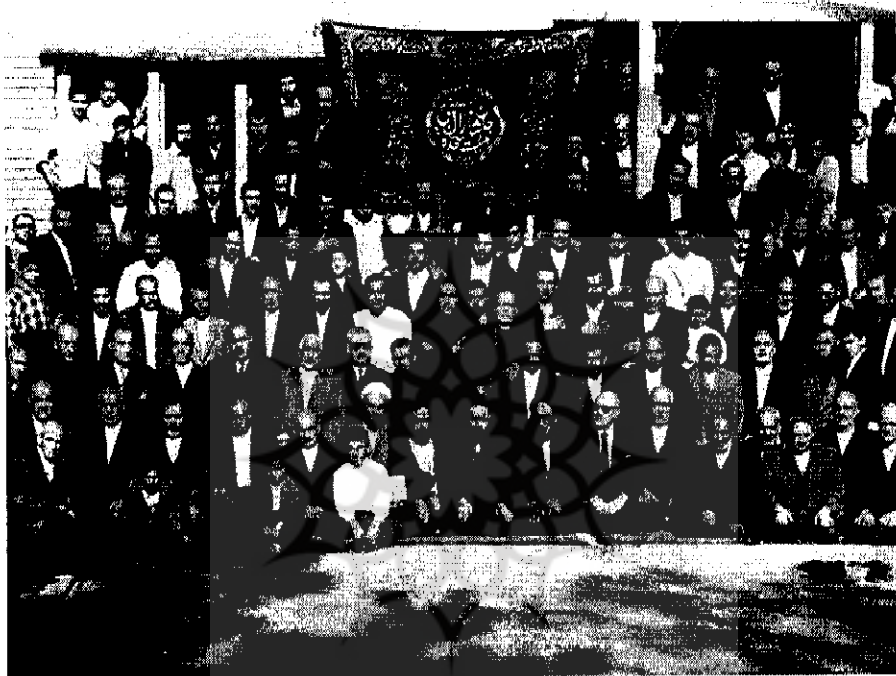

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اعضای هیئت جاننثاران حسینی صنف بزاز بازار تهران حدود ۱۳۲۱ شمسی در منزل حاج میرزا علی حقیقت؛ ردیف اول: نفر هفتم حاج شیخ محمود یاسری، نفر هشتم حاج احمد ماهوت فروش، نفر نهم فرد عصابه دست حاج میرزا علی حقیقت، نفر دوازدهم حاج محمد رفیعزاده، ردیف دوم: نفر ششم از راست، حاج عباس، نفر دهم ایستاده حاج محمود ناظم، حاج احمد کشاورز، ردیف سوم: نفر پنجم حاج اسماعیل جوان، نفر هفتم حاج عبدالمظیم حاجیان، نفر پانزدهم حاجی قرانیان، ردیف چهارم: نفر هفتم عباس اعتضادی، نفر نهم اکبر رزاقی، یازدهم احمد ناظم، شانزدهم حاج محمد بزاز حاج عبدالعلی، ردیف آخر: نفر چهارم میرزا ابوالقاسم صالحی، نفر دهم حاج حسین سرب

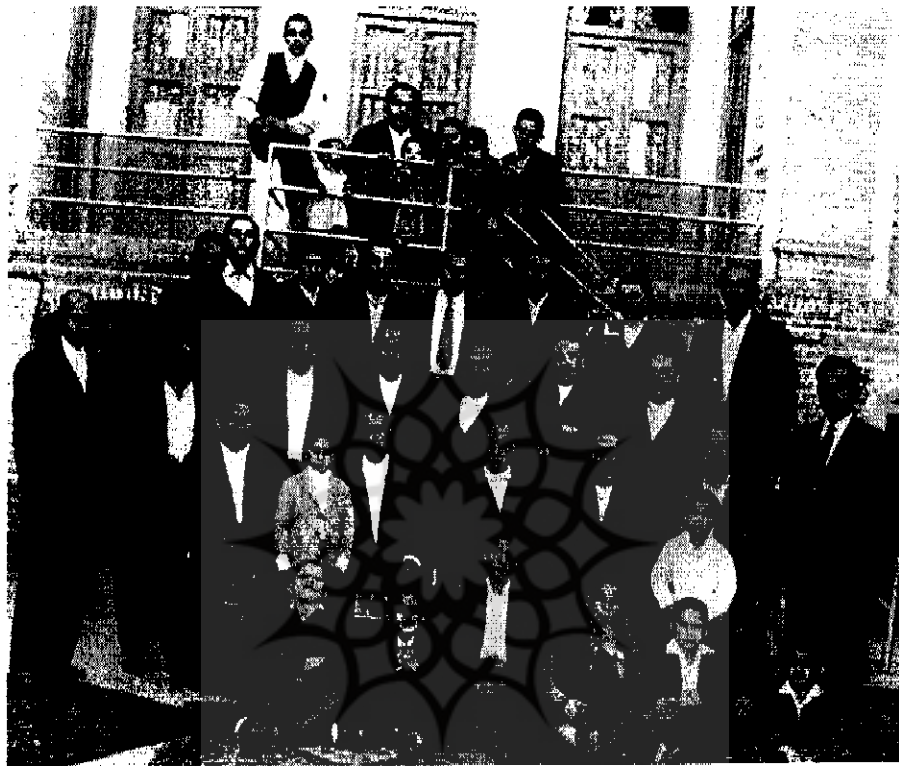
اعضای هیئت جانفشاران حسینی با لباس عزاداری در منزل حاج اکبر رزاقی به تاریخ ۱۳۲۹ شمسی؛ ردیف جلو: نفر وسط حاج محمود ناظم، ردیف اول: نفر دوم از راست حاج عبدالمظلم حاجیان، حاج عبدالکریم حاجیان، نفر پنجم حاج میرزا ابراهیم حاجیان، سید مداح، حاج احمد حریری

شؤبشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اعضای هیئت جان‌ناران حسینی صنف بزاز بازار تهران؛

ردیف اول: از راست نفر دوم حاج محمدعلی حریری، نفر ششم حاج عباسملی اسلامی، حاج احمد حریری، سید مرتضی شبستری، حاج شیخ محمود ناظم، حاج ابراهیم حاجیان، حاج حسین حاجیان، ردیف دوم: از راست نفر سوم حاج محمد حاج عبدالعلی، نفر هشتم محمود صراف، نفر دوازدهم حاج میرزا علی بلورفروش، حاج احمد ناظم، حاج حسین سربی، دو نفر بعد حاج حسن حاجیان، حاج محمد اکبرزاده، رحمت‌الله حاجیان، ردیف سوم: از راست نفر سوم حاج عبدالعظیم حاجیان، حاج احمد حاجیان، حاج ابراهیم آزادگان، حاج آقا کشاورز، حاج حسین قرانیان، حاج میرزا ابوالقاسم طلوع، ردیف چهارم: زیر پرچم اکبر صراف، حسن گرامی، ردیف پنجم: از راست نفر سوم کاظم پورنصر، علی طلوع، عباس اعتضادی، جعفر حاج عبدالعلی، ردیف بالا: جعفر حاجیان، حاج عباس عظیمی، حاج کریم حاج عبدالعلی (چسبیده به پرچم)، کریم حاجیان سمت چپ پرچم

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

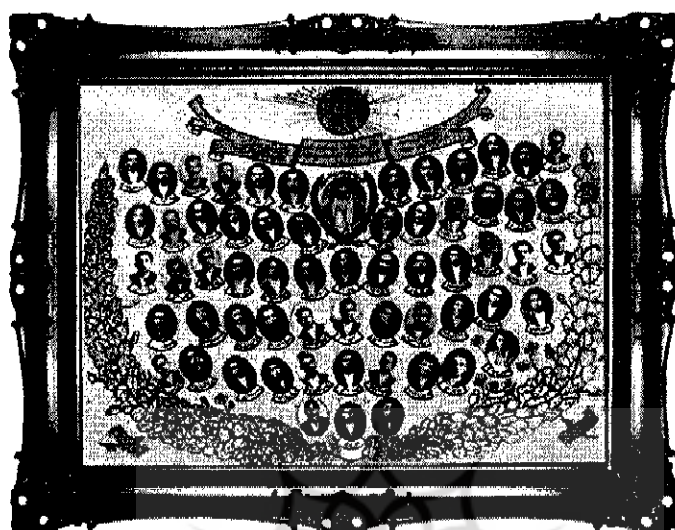
تعدادی از اعضای هیئت جان‌نثاران حسینی صنف بزاز بازار تهران در ۱۳۴۰ شمسی در منزل حاج احمد حاجیان ردیف جلو (خردسالان): ۲. حمید حاجیان ۳. محمدحسین حاجیان ۴. رحیم حاجیان، ۵. مرتضی حاجیان، ۶. جعفر محسنی

ردیف اول: ۱. حاج مهدی حاجیان ۲. حاج عبدالعظیم حاجیان ۳. حاج حسین حاجیان ۴. حاج میرزا ابراهیم حاجیان ۵. حاج میرزا ابراهیم حاجیان ۶. مرتضی تقی‌زاده

ردیف دوم: ۱. حاج رحمت‌الله حاجیان ۲. جعفر حاجیان ۳. احمد حاجیان ۴. حاج محمد تهرانی ۵. میرزا ابوالقاسم حاجیان ۶. حاج اصغر تقی‌زاده ۷. محمود حاجیان

ردیف سوم: ۱. حاج اسماعیل حاجیان ۲. حاج محمدعلی حاجیان ۳. حاج رضا حاجیان ۴. حاج مجتبی حاجیان ۵. اسدالله حاجیان ۶. حاج محمدعلی حاجیان ۷. علی حاجیان ۸. حاج نعمت حاجیان

ردیف چهارم بالا به: ۱. سعید حاجیان ۲. اکبر حاجیان ۳. حاج حسن حاجیان ۴. حاج عباس حاجیان

عکس اعضای هیئت جاننثاران حسینی صنف بزاز بازار تهران

این بلبان که نغمه سرانیت کارشان
 در گلشن حسین بود آشیانشان
 بهر حسین با مژه سازند دَر اشک
 حق است مشتری بدر شاهوارشان
 خواهی جمال مجتوی حضرت حسین
 پیداست نور او زرخ شاهوارشان
 هستند این گروه بدین رتبه مفتخر
 مداح آل احمد و بزاز نامشان

ردیف اول از بالا: ۱. آقارضا صالحی ۲. سید مجتبی ۳. آقا شیخ احمد بزاز ۴. مهدی بزرگزاده ۵. ابراهیم حاجیان ۶. سید حسن بانکی ۷. آقا سید ابوالحسن اصفهانی ۸. آقای شمس ۹. اکبر علانی ۱۰. آقای حاجی آقا محمد ۱۱. حاجی اسماعیل اخوان ۱۲. سید اکبر شمس ۱۳. اسدالله اخوان

ردیف دوم: ۱. حاجی حسین حاجیان ۲. آقا کاظم کیوانی ۳. حاجی ابراهیم ۴. آقا احمد حاجیان ۴. آقا محمد اخوان ۶. حاجی فخریم ۷. ابوالقاسم وین ۸. عباس عمرانی ۹. آقا حسن وین ۱۰. حسین آقا اخوان ۱۱. آقا رضا وین ۱۲. محمود آقا وین

ردیف سوم: ۱. اسماعیل رحمانی ۲. عباس آقا بلورفروش ۳. حاجی ابوالقاسم بلورفروش ۴. حاجی ابوالقاسم طلوع ۵. آقا بزرگ علانی ۶. غلامحسین معتمد ۷. حاجی ناظم ۸. احمد کشاورزی ۹. آقا محمد بلورفروش ۱۰. آقا حسین آقا ۱۱. آقا مرتضی جعفری ۱۲. آقای صنعتی ۱۳. آقا مرتضی

ردیف چهارم: ۱. احمد اخوان ۲. آقا احمد امامیان ۳. رحیم آقا بلورفروش ۴. استاد اسماعیل ۵. حسن آقازرگر ۶. احمد ناظم ۷. آقا مرتضی زمردین ۸. حسین آقا سمسار ۹. ابوالحسن بلورفروش ۱۰. حسن شریعتمدار ۱۱. اسماعیل

ردیف پنجم: ۱. محسن بهبهانی ۲. آقا علی اصغر ۳. حسن بزرگزاده ۴. آقارضا نیکوکلام ۵. محمدناظم ۶. قاسم آقا مداح ۷. اسماعیل اخوان ۸. حسن صالحی ۹. ایرج کشاورزی ۱۰. آقا علی حبیبی

ردیف ششم: ۱. عباس آقا ۲. امیرناظم

مجمع هیئت ثارات الحسین (ع) دروازه نو

تهران قدیم را دروازه‌های متعددی احاطه کرده بود. یکی از این دروازه‌ها، دروازه نو بود که در محل میدان محمدیه فعلی (اعدام سابق) قرار داشت. این سوی دروازه، شهر کوچک تهران قرار داشت که از همان ابتدای آن تکیه و سالها بعد مسجدی خودنمایی می‌کرد. افراد محله با تأسیس تکیه‌ای در خیابان شمالی اول بازار دروازه نو به سال ۱۳۳۰ قمری به صورت هفتگی و در ایام محرم و صفر و دیگر ایام عزای اهل بیت (ع) گرد هم جمع می‌شدند و عاشقانه می‌گریستند و در ایام شادی آل‌الله صادقانه شادمانی می‌کردند. تکیه، محل تجمع اهالی بود که در آن غمها و شادیهای خود را قسمت می‌کردند و با تشریک مساعی ضمن برپایی مجالس و محافل دینی به حل و فصل مشکلات یکدیگر می‌پرداختند. شانزده سال بعد (۱۳۴۶ قمری) در محل تکیه مسجدی تأسیس شد که تاکنون به فعالیت خود ادامه می‌دهد. امامت جماعت مسجد برعهده آقاسید ابوالحسن طالقانی پدر آیت‌الله سید محمود طالقانی بود. خانواده طالقانی تا سال ۱۳۵۷ در این مسجد هر صبح جمعه دعای ندبه برگزار می‌نمودند. جلسات هفتگی هیئت ثارات الحسین (ع) از زمان تشکیل تا شصت سال پیش به صورت سیار و در منازل برگزار می‌شد و از سال ۱۳۲۳ شمسی شبهای دوشنبه در مسجد محمدیه منعقد می‌گردد. البته در جریان ممنوعیت عزاداری در دوره رضاخان جلسات هیئت مخفیانه تشکیل می‌شد و در ایام محرم نیز در خارج از شهر در محل کوره‌پزخانه‌های موجود در پایین خیابان خیابان مخفیانه به سینه‌زنی و عزاداری می‌پرداختند. در سال ۱۳۵۵ مسجد محمدیه مورد بازسازی و تعمیرات اساسی قرار گرفت. امروزه به علت تغییر بافت مسکونی محله به تجاری، مسجد نیز در مجموعه بازار تهران قرار دارد.

در حوزه فعالیت‌های فرهنگی و دینی، مسجد محمدیه و هیئت ثارات الحسین (ع) در سه رده سنی کودکان، نوجوانان و بزرگسالان فعالیت داشته و ضمن برپایی عزاداری و دیگر مراسم مذهبی به آموزش قرآن و بیان احکام و... نیز می‌پرداختند. هیئت ثارات الحسین (ع) غیر از جلسات هفتگی در مسجد محمدیه که در شبهای دوشنبه منعقد می‌گردد در دهه اول محرم و دهه آخر صفر و ایام شهادت و ولادت ائمه اطهار (ع) مراسم ویژه‌ای برگزار می‌نماید. شرکت در امور خیریه و عام‌المنفعه یکی دیگر از فعالیت‌های هیئت ثارات الحسین (ع) می‌باشد. مؤسسين هیئت ثارات الحسین (ع) عبارتند از: آقاسید ابوالحسن طالقانی، حاج آقا شمس واعظ، حاج جلیل...

واعظ معروفی که در این هیئت سخنرانی می‌کردند عبارت بودند از: حاج شیخ محمود نجفی، حاج ابوالحسن مدرسی، حاج آقای لنگرانی، حاج آقا جلال طالقانی، حاج آقامیر باقری و حاج شیخ احمد کافی. مرحوم کافی از ۱۳۳۷ تا ۱۳۵۳ واعظ رسمی

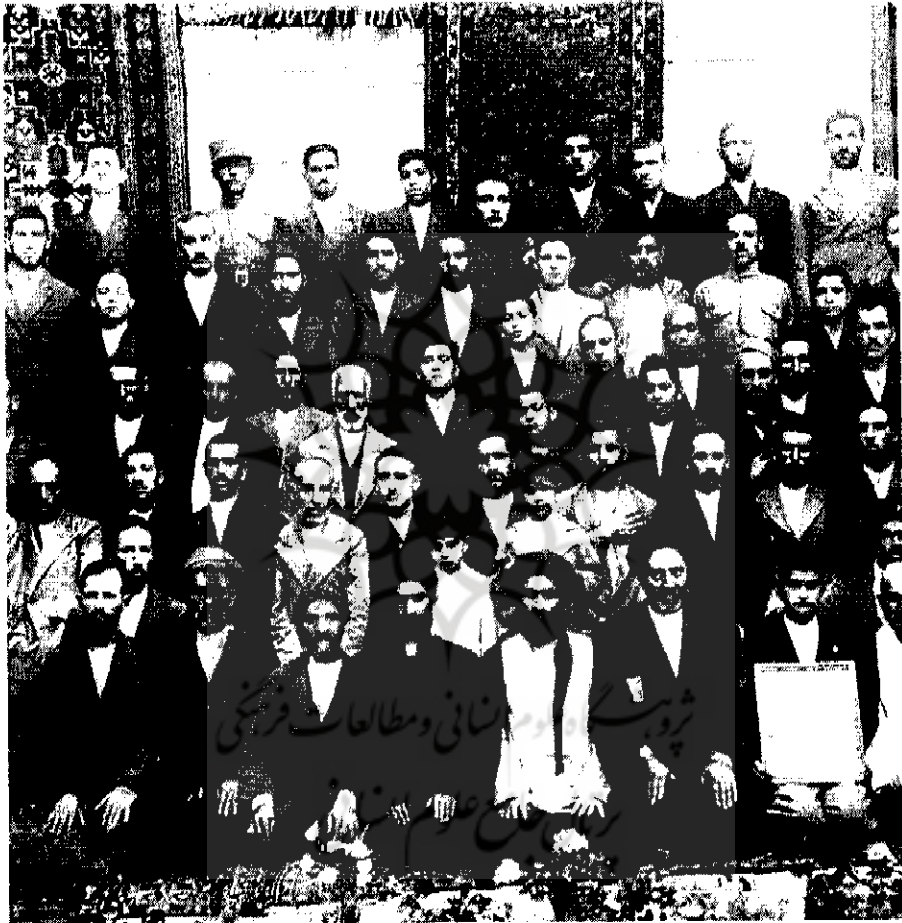
تابلوی قدیمی مجمع ثارات الحسین دروازه نو

این هیئت بود. مداحان رسمی هیئت نیز در طی ۶۰ سال اخیر عبارت بودند از: مرشد ابوالقاسم، حاج حسن ارضی (عموی حاج منصور ارضی). نظامت هیئت نیز در ۶۰ سال اخیر به ترتیب برعهده حاج آقا شمس، حاج مهدی ارضی و قاسم فهیمی بوده است. هیئت ثارات الحسین (ع) در زمره هیئتهای قدیمی تهران است و همچنان به سبکهای اصیل و قدیمی عزاداری و سینه زنی وفادار می باشد. در روزهای تاسوعا و عاشورا دسته هیئت در بازار تهران حضور یافته و همراه با سایر هیئتها به عزاداری می پردازد. بنابر اظهار یکی از اعضای هیئت، این اولین هیئتی بود که از بلندگو استفاده کرد و به همین جهت در بین هیئتهای تهران معروف شد.^۷

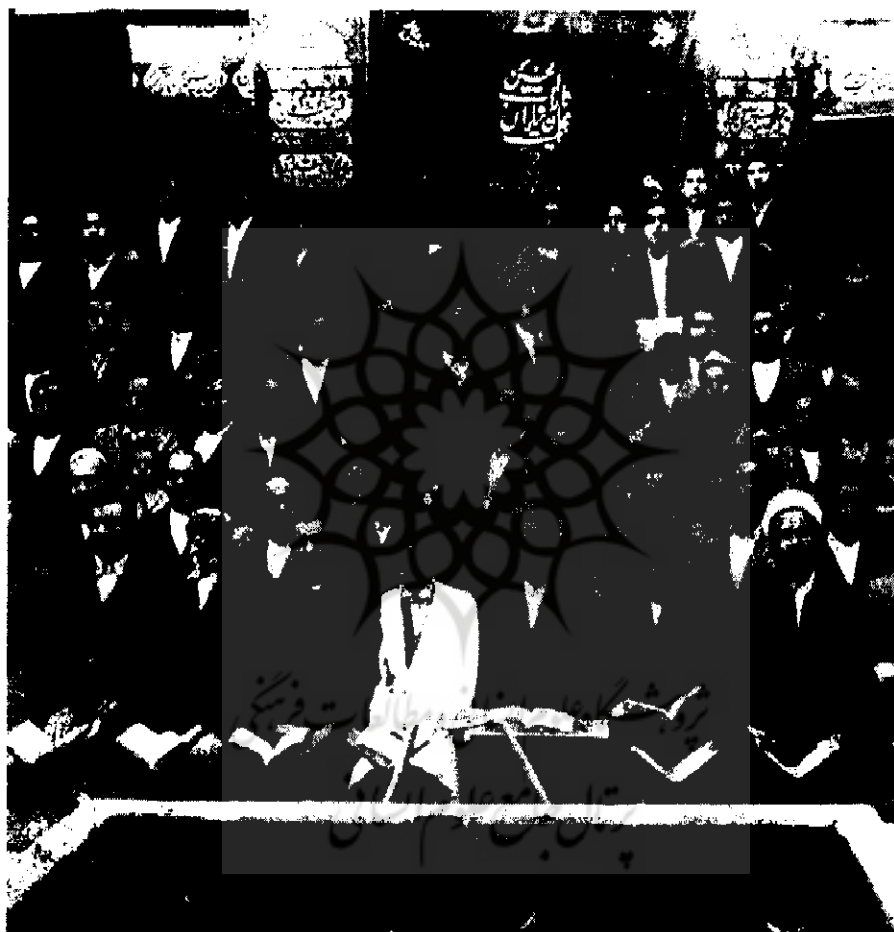
۷. اطلاعات مربوط به هیئت ثارات الحسین (ع) دروازه نو توسط حاج احمد عبدالمجیدی در اختیار نگارنده گذاشته شد.

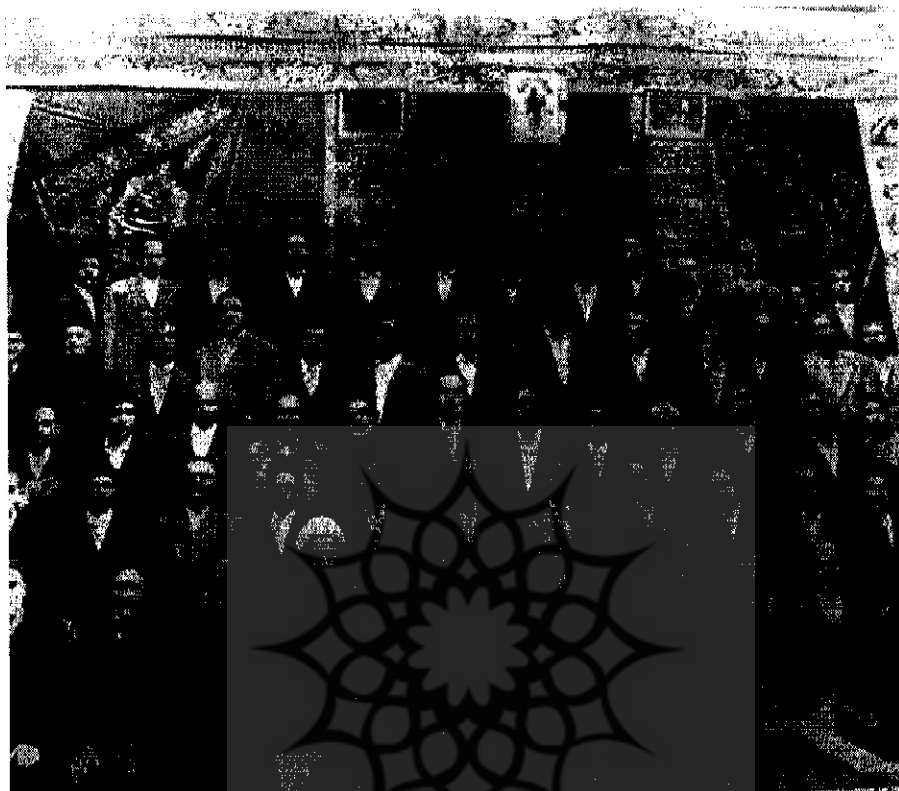
اعضای هیئت ثارات الحسین دروازه نو در دوره فاجار

اعضای هیئت ثارات الحسین دروازه نو در ۱۳۰۷ شمسی
ردیف اول: نفر چهارم آقا جلال طالقانی

اعضای هیئت ثارات الحسین دروازه نو در ۱۳۳۱ شمسی
ردیف اول از راست: ۲. آقای قائمی ۳. شیخ مهدی رحیمی ۴. حاج شیخ محمود نجفی

اعضای هیئت ثارات‌الحسین دروازه نودر ۱۳۳۷ شمسی: ردیف اول نشسته از چپ: ۱. حاجی آقامعمار ۲. آقاشیخ غلامرضا ۳. شیخ احمد ۴. آقاسید اذان‌گو ۵. آقاشیخ محمود نجفی ۶. آقاسید جلال طالقانی ۷. حاج شیخ لنگرانی (پیش‌نماز) ۹. حاج حسن ارضی ۱۰. مهدی غلامعلی ۱۱. آقاصفا

ردیف دوم از چپ: ۱. آقمرتضی ۲. آقاشازده (قاری قرآن) ۳. مهدی عباس ۴. حاج احمد ۵. شیخ مهدی (قاری قرآن) ۶. مهدی حسین ۷. مهدی عباس ۸. آقا عبدالله ۹. حاج جلیل ۱۱. عبدالله ۱۲. ایروانی، ردیف سوم از چپ: ۲. حاج مهدی ارضی ۲. قاسم مسم ۶. مهدی یدالله ۷. کاظم نیک‌نژاد ۸. مهدی گودرزی ۹. پورکاوه ۱۰. محمدحسن شمیرانی ۱۳. علی شمیرانی ۱۴. بهرام‌زاده

ردیف چهارم از چپ: ۱. صلاحی ۲. خرم ۳. رازدان ۴. ایروانی ۶. مظفری ۷. سید محمد ۸. احمدی ۱۰. ارباب‌زاده ۱۱. مهدی اصغر ۱۲. سید حسن ۱۳. مرشد ابوالقاسم

ردیف پنجم: ۱. خوش‌لسان ۵. نیک‌نام ۶. مهدی حسن ۷. موحدنیا ۸. محمدعلی ۱۰. محمدعلی ۱۱. مهدی‌قلی مظفری

هیئت متحده تهرانیان ارض اقدس

حدود یکصد سال پیش، تهرانیهایی که به عشق مجاورت سلطان عشق در ارض اقدس، مشهد مقدس زندگی می‌کردند مجالس هفتگی و روضه‌خوانی خود را به طور پراکنده در مجاورت بازگاہ ملکوتی ثامن الحجج (ع) برقرار می‌کردند و بر مصیبت اهل بیت (ع) می‌گریستند و در شادی آنان شادمانی می‌کردند. تلاش برای به دست آوردن مکانی ثابت، در ۱۳۲۸ قمری آنان را به نزد فرزندان حاج عبدالوہاب زرگر متولیان حسینیہ محلہ گود حسام‌الدین واقع در خیابان تہران مشهد رهنمون شد. سالہا قبل، حاج عبدالوہاب زرگر مالک تیمچہ‌ای در مجاورت حرم امام رضا (ع)، محلی را در گود حسام‌الدین به عنوان حسینیہ و جهت تعزیه‌داری سیدالشہدا (ع) وقف نموده و در آن مکان تکیہ‌ای احداث نمود. مرور زمان موجب فرسودگی ساختمان تکیہ گود حسام‌الدین شد. در ۱۳۲۸ قمری آقا محمدحسین خیاط از سوی خود و برادرانش آقا محمدرضا و آقا علی‌اکبر فرزندان حاج عبدالوہاب زرگر اجازه داد کہ سینہ‌زنان تہران حق دارند تا زمانی کہ تکیہ وجود داشته باشد در آن محل عزاداری نمایند. ہیئت متحده تهرانیان ارض اقدس نیز تعہد داد کہ بہ آبادانی تکیہ مبادرت ورزد. پس از مدتی عزاداری در محل مزبور با تخریب محل تکیہ بہ علت فرسودگی مدتی جلسات ہیئت در ایام سوگواری با برپایی چادر در آن محل برگزار می‌شد، اما بعد از شهریور ۱۳۲۰ ساختمان جدیدی در آن محل احداث شد کہ تا زمان اجرای طرح توسعه حرم رضوی (ع) فعالیت حسینیہ و ہیئت در آنجا دنبال می‌شد. بہ این ترتیب تا آستانہ انقلاب اسلامی حسینیہ تہرانہا در نزدیکی حرم مطہر محل تجمع عشاق اہل بیت (ع) برای عزاداری شد. محل جدید حسینیہ تہرانہا ہم‌اکنون در خیابان خاکسای مقابل خیابان آیت‌اللہ آخوندخراسانی در نزدیکی گنبدسبز قرار دارد.

جلسات ہیئت تا قبل از شهریور ۱۳۲۰ در مناسبتہای مذہبی منعقد می‌شد و از آن بہ بعد تاکنون بہ صورت ہفتگی ابتدا در خانہ‌ها و سپس در محل حسینیہ در شبہای دوشنبہ برگزار می‌شود.

وعاظ مشہور حسینیہ تہرانہا عبارت بودند از حاج شیخ محمود خلیبی، حاج شیخ شمس، حاج آقای انصاری، حاج آقا نصراللہی. در جلسات ہفتگی ہیئت کہ در منازل منعقد می‌شد حاج آقای کظیمی از تجار آہن برای حاضرین سخنرانی می‌کرد.

مداح معروف و قدیمی ہیئت فردی بہ نام مولوی بود. در ایام سوگواری اعضای ہیئت بہ صورت منظم و دستہ‌جمعی و سینہ‌زنان بہ حرم شریف رفته و پس از عزاداری در صحن رضوی (ع) بہ حسینیہ باز می‌گشتند. نظامت ہیئت برعہدہ حاج اسماعیل ناظم تہرانی بود. در دورہ رضاشاہ عزاداری بر سیدالشہدا و اہل بیت (ع) ممنوع شد. در آن

سالهای سیاه که حکومت اجازه اشک ریختن در رثای آل‌الله(ع) و تجمع به عاشقان اهل‌بیت(ع) نمی‌داد، مؤمنان مخفیانه در خانه‌ها جمع شده و توسط آقایان مروج و نصراللهی به عربی روضه خوانده می‌شد و در خفا بر مظلومیت سیدالشهدا و ائمه اطهار اشک می‌ریختند. اعضای کم‌سن و سال هیئت در این روزها موظف به نگهداری در کوچه‌ها بودند تا جلسات از حمله مأموران تأمینات مصون بماند. در روزهای تاسوعا و عاشورا که اوج دل‌تنگی شیعه در عزای سالار شهیدان می‌باشد برخی از مؤمنان به محلات بیرونی شهر مقدس مشهد نظیر خواجه مراد و کوه سنگی می‌رفتند و در بیابانها به خواندن زیارت عاشورا و سینه‌زنی می‌پرداختند. وسایل عزاداری هم از ترس توقیف آنها توسط مأموران تأمینات در منزل اعضای هیئت از جمله منزل حاج آقای منتظری پنهان می‌شد.^۸

۸ اطلاعات مربوط به هیئت متحده تهرانیان ارض اقدس در مصاحبه نگارنده با آقای حاج احمد منتظری به دست آمد.

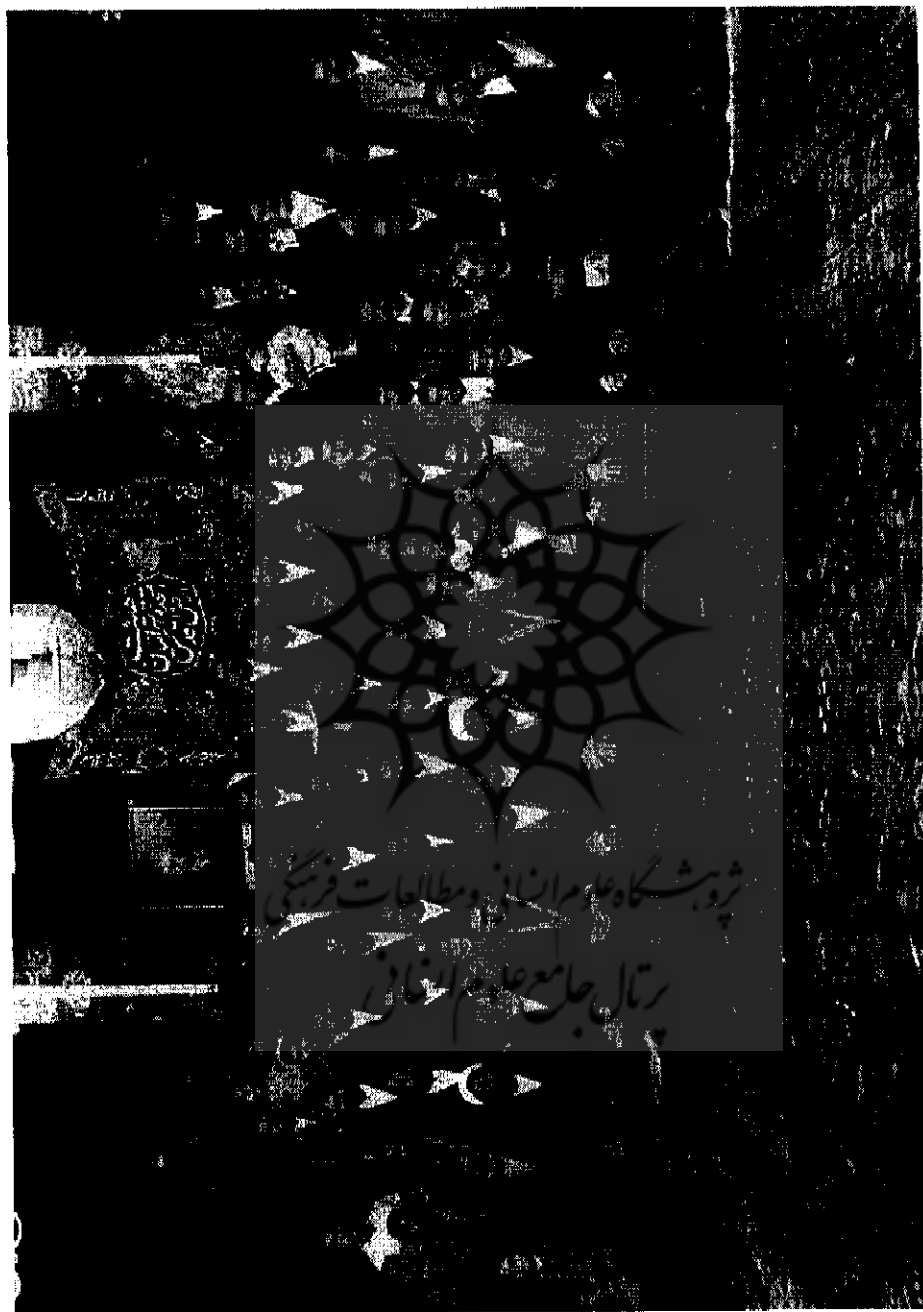
اعضای هیئت متحده نهرانیهای ارض اقدس در ایام محرم: ردیف اول: نفر چهارم حاج اسماعیل نیک (منتظری)، نفر پنجم حاج محمدحسن نفر ششم: حاج مقدسیان، ردیف بالا داخله حججه: سمت راست بنول منتظری دختر حاج اسماعیل سمت چپ محمد منتظری پسر حاج محمدحسن خرازی

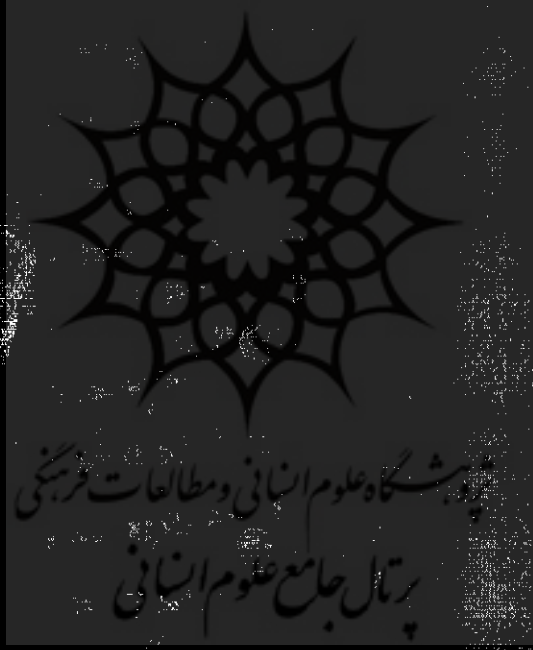
اعضای هیئت متحده تهرانهای ارض اقدس مشهد

اعضای هیئت جان نثاران ابوالفضل در تکیہ ہیئت متحدہ نہرانیہای ارض اقدس

اعضای هیئت منجده تهرانهای ارض اقدس

اعضای هیئت متحده نهر انهای ارض اقدس

ردیف جلو: نقر سوم حجت‌الاسلام حاج سید یحیی اسلامبولچی، نقر چهارم حجت‌الاسلام حاج شیخ کاظم دامغانی، نقر پنجم آیت‌الله‌زاده میلانی، نقر ششم آیت‌الله سید هادی میلانی، نقر هفتم آیت‌الله قمی، نقر هشتم حجت‌الاسلام انصاری، نقر نهم حجت‌الاسلام علم‌الهدی، نقر دهم حجت‌الاسلام نقر اساتی، نقر یازدهم حاج سید احمد احمدی، نقر دوازدهم آقای نخعی، نقر سیزدهم حاج قاسم رحمانی، نقر چهاردهم حسین مهندسینجار

اعضای هیئت متحده تهرانیهای ارض اقدس